

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației
Școala Doctorală de Psihologie și Științe ale Educației

TEZĂ DE DOCTORAT
- Rezumat -

Coordonator științific:

Prof. Univ. Dr. Ticu CONSTANTIN

Student-doctorand:

Andreea-Mădălina AIFTINCĂI

2023

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației
Școala Doctorală de Psihologie și Științe ale Educației

***Resurse psihologice și factori de risc în relația dintre
privarea de libertate și adaptarea comportamentală***

Coordonator științific:

Prof. Univ. Dr. Ticu CONSTANTIN

Student-doctorand:

Andreea-Mădălina AIFTINCĂI

2023

Cuprinsul tezei integrale

1. Există adaptare la normele mediului carceral? Afecte și comportamente specifice încarcerării.....	4
2. Agresivitatea instrumentală în mediul penitenciar: o analiză sistematică a literaturii de specialitate.....	9
2.1. Familiarizarea cu agresivitatea din perspectiva dimensiunilor: instrumentală și impulsivă	9
2.2. Metodologie	11
2.3. Rezultate	12
2.3.1. Agresivitatea instrumentală și dimensiuni ale psihopatiei.....	15
2.3.2. Rolul agresivității instrumentale în mediul penitenciar.....	17
2.4. Discuții	18
3. Percepția stresului în mediul penitenciar: proprietățile psihometrice ale Scalei de stres indus de mediul penitenciar.....	28
3.1. Percepția stresului în mediul de detenție	28
3.2. Scopul prezentei cercetări.....	30
3.3. Studiul 1 – Construcția și investigarea structurii factoriale a Scalei de stres indus de mediul penitenciar.....	31
3.3.1. Metodă	31
3.3.2. Rezultate	33
3.3.3. Discuții.....	36
3.4. Studiul 2 – Verificarea și confirmarea structurii factoriale a Scalei de stres indus de mediul penitenciar.....	37
3.4.1. Metodă	37
3.4.2. Rezultate	38
3.4.3. Discuții.....	42
3.5. Concluzii.....	43
4. Adaptarea comportamentală a deținuților la mediul penitenciar: o abordare integrativă a factorilor determinanți.....	45

4.1. Adaptarea la mediul penitenciar	45
4.2. Factori de risc în adaptarea la mediul penitenciar	48
4.3. Bullyingul – particularitate a mediului carceral	53
4.4. Stresul și strategiile de coping utilizate în detenție.....	55
4.5. Reziliența – conceptualizare și rol avut în mediul penitenciar	57
4.6. Scopul prezentei cercetări.....	59
4.7. Metodă.....	60
4.7.1. Variabile.....	60
4.7.2. Procedură	61
4.7.3. Prezentarea instrumentelor.....	62
4.7.4. Participanți	64
4.7.5. Analize statistice derulate	64
4.8. Rezultate	65
4.8.1. Verificarea calităților psihometrice ale instrumentelor utilizate și examinarea distribuțiilor rezultatelor obținute de subiecți.....	65
4.8.2. Predictorii ai implicării active în activități generatoare de credite.....	70
4.8.3. Predictorii ai abaterilor disciplinare generale săvârșite în ultimul an, respectiv ultimii 2 ani.....	72
4.8.4. Analiza rolului mediator al stresului în relația dintre predispozițiile de personalitate și comportamentele disfuncționale (abateri generale)	79
4.8.5. Analiza rolului moderator al rezilienței asupra efectului indirect al tulburărilor de personalitate asupra comportamentului dezadaptativ manifestat în mediul penitenciar, prin intermediul stresului.....	82
4.8.6. Abateri disciplinare ce implică violență	87
4.8.7. Abateri disciplinare privind contrabanda.....	91
4.8.8. Abateri disciplinare privind comportamentele deviante.....	96
4.8.9. Relația dintre strategiile de coping adoptate de persoanele private de libertate și reziliență	100
4.8.10. Analize statistice suplimentare - stres, anxietate și depresie.....	101
4.9. Discuții	102
4.9.1. Predictorii ai implicării active în activități la nivelul locului de deținere.....	102
4.9.2. Predictorii ai comportamentelor disfuncționale în mediul penitenciar	103
4.9.3. Rolul mediator al stresului în relația dintre tulburările de personalitate și manifestarea comportamentelor disfuncționale.....	106
4.9.4. Rolul moderator al rezilienței	107
4.9.5. Coping și reziliență în mediul penitenciar	108
4.10. Concluzii.....	109
5. Discuții generale.....	111
Referințe bibliografice	115
Anexe.....	141

Există adaptare la normele mediului carceral? Afecte și comportamente specifice încarcerării

După cum afirmă David Ramsbotham (1999), *Conceptul „penitenciar sănătos”* implică patru aspecte esențiale: fiecare persoană ce are contact cu mediul penitenciar ar trebui să se simtă și să fie în siguranță (personalul penitenciarului, persoanele private de libertate și vizitatorii); fiecare persoană ar trebui să fie tratată cu respect; persoanele private de libertate ar trebui să aibă oportunitatea de a se dezvolta prin intermediul unor activități semnificative, bazate pe nevoile reale identificate; persoanele private de libertate ar trebui să aibă posibilitatea de a menține contactul cu familia și de a se pregăti pentru liberare.

În plan empiric, însă, acestea rămân un deziderat, în condițiile în care, în concordanță cu situația publicată de Administrația Națională a Penitenciarelor, la data de 09.08.2016, capacitatea de cazare a unităților penitenciare era depășită, indicii de ocupare la nivel național fiind de 104.67% pentru penitenciare și de 109.46%, pentru centrele educative. Acest indice varia între o ocupare de 12.5% (Secția exterioară – GAZ Simian – Turnu Severin) la una de 204.25% (Penitenciarul Iași). În prezent, conform datelor publicate în data de 16.08.2023, observăm că în cazul penitenciarelor exista un efectiv de 22.373 persoane private de libertate raportat la o capacitate de cazare de 18.388 (121.67%), în timp ce, în cadrul centrelor de detenție și a celor educative se aflau 549 de persoane custodiate, raportat la o capacitate de cazare de 1147 (47.86%).

Mai mult decât atât, la data de 31.12.2015, la un efectiv de 25.055 de persoane private de libertate, procentul de încadrare a personalului era de 83,97% (dintre care doar 625 de persoane în sectorul de reintegrare socială), la data de 31.12.2022 posturile prevăzute fiind ocupate în proporție de 81.28%.

Complementar, din perspectiva evenimentelor negative înregistrate la nivelul Administrației Naționale a Penitenciarelor, pe parcursul anului 2015 au fost raportate 183 de cazuri de descoperire a substanțelor susceptibile a fi stupefiante, 4.554 de telefoane mobile introduse ilegal, 78 de cazuri de agresiuni asupra personalului, iar 9,21% dintre persoanele private de libertate la nivel național au fost implicate în evenimente negative care implică un comportament agresiv (heteroagresiune și autoagresiune). La nivelul anului 2022, s-a observat o intensificare a preocupărilor pe linia introducerii, deținerii și comercializării de substanțe

interzise, inclusiv cele susceptibile a fi stupefiante, fiind descoperite 303 de bunuri din această categorie, respectiv o diminuare consistentă a telefoanelor mobile identificate – 905 cazuri (Administrația Națională a Penitenciarelor, 2016, 2022).

Deși aceste date nu pot oferi o imagine de ansamblu asupra dificultăților cu care se confruntă sistemul penitenciar românesc, luând în considerare importanța acestuia în societate atât din perspectiva menținerii siguranței naționale, cât și din perspectiva eforturilor de reeducare și reinsertie a persoanelor private de libertate, considerăm că studiul comportamentelor manifestate de acestea în mediul de detenție reprezintă o etapă esențială în înțelegerea modului în care tiparele comportamentale vor fi ulterior transferate în comunitate.

În acest context, prin lucrarea de față, *Resurse psihologice și factori de risc în relația dintre privarea de libertate și adaptarea comportamentală*, ne-am propus abordarea problematicii adaptării/inadaptării la mediul penitenciar, prin prisma a trei perspective complementare: agresivitatea instrumentală manifestată de persoanele private de libertate, stresul indus de mediul penitenciar, respectiv săvârșirea de abateri disciplinare pe parcursul detenției.

Astfel, prezenta teză de doctorat este alcătuită dintr-un total de cinci capitole, fiind cuprinse trei studii empirice și o analiză sistemică asupra literaturii de specialitate. **Primul capitol** reprezintă o scurtă introducere, prin intermediul căreia am expus contextul și motivele care au stat la baza tezei de doctorat, precum și obiectivele principale ale studiilor care urmează a fi prezentate în lucrare. În cadrul **capitolului 2** am abordat agresivitatea instrumentală din perspectivă teoretică, în timp ce în **capitolul 3** am prezentat două studii empirice care au vizat percepția stresului în mediul carceral, ambele capitole fiind integrate în conținutul lucrării împreună cu tabelele și figurile numerotate într-o formă similară celei în care au fost transmise spre publicare/publicate. **Capitolul 4** include cea mai vastă parte a lucrării, referitoare la identificarea predictorilor care pot explica comportamentul adaptativ/dezadaptativ în detenție, al treilea studiu desfășurat fiind prezentat în format extins sub forma unui raport de cercetare, în vederea prezentării tuturor relațiilor investigate din perspectivă empirică. În cele din urmă, **capitolul 5** cuprinde discuțiile generale în cadrul cărora sunt integrate concluziile studiilor derulate și sunt evidențiate contribuțiile teoretice și practice din domeniul tematicii tezei, precum și maniera în care rezultatele obținute au fost valorificate până la acest moment.

Agresivitatea instrumentală în mediul penitenciar: o analiză sistematică a literaturii de specialitate

Primul studiu a avut drept obiectiv identificarea factorilor asociați agresivității instrumentale în cazul persoanelor private de libertate (cauze, efecte, asocieri corelaționale). În contextul acestui studiu, agresivitatea instrumentală a fost operaționalizată drept tipul de violență care este fie parte a unui tipar infracțional sau comportament antisocial, fie săvârșit în vederea atingerii unui obiectiv concret (Tolan & Guerra, 1994), precum bullying, obținerea de bunuri, menținerea/restabilirea statutului social, asigurarea dominanței sociale ori controlul activităților ilicite (de exemplu, distribuirea de droguri) (Cooke *et al.*, 2011).

În vederea realizării analizei sistematice, studiile incluse au îndeplinit următoarele criterii: existența unor măsurători ale constructului principal analizat (agresivitatea instrumentală) în relație cu orice alt concept psihologic, realizate pe loturi de subiecți care includ persoane private de libertate, cu vârsta de minim 18 ani, gen masculin, fiind parcurse doar articolele redactate în limba engleză. Nu au fost acceptate studiile în care agresivitatea instrumentală a fost operaționalizată strict prin prisma tipului de infracțiune săvârșită, fiind interesați de agresivitatea resimțită ori manifestată pe parcursul detenției, și nu în momentul comiterii faptei. A fost acceptat orice tip de studiu care include măsurători ale agresivității instrumentale, atâta timp cât au fost realizate pe deținuți (studii în care participanții au primit o condamnare la o pedeapsă cu închisoarea), fiind excluse studiile realizate exclusiv pe subiecți care au primit o condamnare cu suspendarea executării pedepsei, amendă penală, ori care se află în arest preventiv. Nu a reprezentat un criteriu de selecție tipul infracțiunii comise și prezența sau absența unui diagnostic psihiatric.

Surse de informare. Am realizat o analiză sistematică la nivelul următoarelor baze de date/platforme de indexare: ELSEVIER ScienceDirect, Emerald, ProQuest, SAGE, SCOPUS, SPRINGER LINK și Web of Science.

Strategii de documentare. În vederea documentării am utilizat cuvintele cheie „instrumental aggression”, „proactive aggression”, „prison”, „inmate”, „convict”, „prisoner”, „detainee” și „offender” atât la nivelul titlului, al cuvintelor cheie, cât și la nivelul abstractelor și a articolelor în întregime, fiind generată următoarea sintaxă de căutare: (*"instrumental aggression" OR "proactive aggression"*) AND (*prison OR inmate OR convict OR prisoner OR*

detainee OR offender) NOT adolescents. Pentru a restrânge căutările, în bazele de date care permiteau acest lucru, conceptele care fac trimitere la mediul de detenție au fost căutate doar la nivelul titlului, al cuvintelor cheie și al abstractelor.

Ca urmare a documentării, am identificat un număr de 474 de articole. Dintre acestea, 411 au fost eliminate prin parcurgerea titlului și a abstractului, nefiind eligibile din punctul de vedere al populației (lotul de subiecți fiind compus exclusiv din persoane private de libertate de gen feminin sau tineri sub 18 ani, persoane instituționalizate în instituții psihiatrice, persoane aflate în evidența serviciului de probațiune ori în arest preventiv, studenți), al obiectivelor și al conceptelor utilizate (agresivitatea instrumentală a fost stabilită prin raportare la tipul de infracțiune comisă ori la motivele care au stat la baza săvârșirii acesteia) sau al tipului de articol (articole teoretice, capitole de carte). Ulterior, au fost eliminate duplicatele ($n=31$), urmând ca 31 de articole să fie evaluate din perspectiva metodologiei și a rezultatelor obținute. Dintre acestea, 17 studii au fost eliminate întrucât: populația investigată nu era eligibilă ($N = 5$); nu a fost investigată relația dintre agresivitatea instrumentală și alt concept psihologic ($N = 2$); agresivitatea instrumentală nu a fost măsurată ori a fost măsurată prin raportare la natura faptei ($N = 9$); nu au fost prezentate rezultatele referitoare la agresivitatea instrumentală ($N = 1$).

Astfel, în analiza calitativă au fost incluse 15 studii care au îndeplinit, cumulativ, criteriile de eligibilitate. Dintre cele 15 studii, în cadrul a 13 lotul de subiecți a fost alcătuit strict din persoane private de libertate de gen masculin, un studiu a inclus și persoane de gen feminin, respectiv deținuți aflați în arest preventiv, iar un studiu a inclus și persoane aflate în evidența serviciului de probațiune.

Dintre studiile incluse în analiza sistematică, 12 au evidențiat preponderent asocieri pozitive, semnificative, între agresivitatea instrumentală și dimensiuni ale psihopatiei. Totodată, au fost identificate asocieri semnificative între agresivitatea proactivă și impulsivitate, existând însă rezultate contradictorii referitoare la sensul acestei relații. În acest context, menționăm că în cadrul a patru studii au fost raportate corelații pozitive, în timp ce rezultatele unui studiu indică o asociere negativă între dimensiunile menționate, fiind discutate aceste relații în funcție de modul de operaționalizare a conceptelor. Punctual, agresivitatea instrumentală a fost studiată și în relație cu efectele psihologice negative care se pot manifesta în perioada detenției, precum simptome de anxietate și depresie, afecte negative și alterarea stării de sănătate la nivel general, rezultatele evidențiind asocieri pozitive.

Percepția stresului în mediul penitenciar: proprietățile psihometrice ale Scalei de stres indus de mediul penitenciar

Principalul scop al primelor două studii empirice prezentate în teza de doctorat a fost construcția unui instrument care să permită evaluarea stresului indus de mediul carceral la persoanele private de libertate aflate în custodia sistemului administrației penitenciare. În vederea construirii itemilor au fost avuți în vedere inițial factorii stresori specifici mediului identificați de Elger (2009), fiind abordate dimensiuni precum resimțirea stresului, îngrijorările cu privire la viitor, factorii ce țin de perioada de detenție (violență, zgomot, colegi de cameră, probleme de natură medicală) și aspectele referitoare la sfera socială (părinți, partener, copii) și la gândurile asociate faptei comise.

Construcția și descrierea Scalei de stres indus de mediul penitenciar au fost inițiate într-un grup de experți (8 membri ai Asociației E-Team Psychology, coordonați de Prof. Univ. Dr. Ticu Constantin), la nivelul căruia au fost formulați un număr de 40 itemi în acord cu particularitățile stresului în mediul penitenciar. Ulterior, alți 14 experți (studenți la Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, respectiv angajați ai Penitenciarului Iași) au avut sarcina de a selecta itemii formulați într-o manieră neclară/inadecvată și de a motiva alegerea acestora.

În final, pentru a ne asigura de accesibilitatea limbajului raportat la populația țintă, în vederea definitivării itemilor propuși, au fost parcurse următoarele etape:

- 19 persoane private de libertate, custodiate în regim deschis, au avut sarcina de a înconjura cuvintele pe care nu le înțeleg sau pe care le consideră dificile (aplicare în grup, în prezența cercetătorului, subiecți aleși aleatoriu prin pas statistic din întregul efectiv repartizat în regim deschis);
- 14 persoane private de libertate au primit chestionarul pentru analiză, urmând a fi discutat după un interval de 24 de ore. Rolul acestora a fost de a selecta cuvintele pe care le consideră prea dificile pentru populația carcerală la nivel general. În acest grup au fost aleși deținuți care fie au executat minim 3 ani din condamnare, fie au experiență în interacțiunea cu un număr considerabil de persoane private de libertate din perspectiva implicării acestora în activități de reintegrare socială, fiind considerați „experți” (ex. deținutul cu responsabilități în cadrul activităților și programelor de educație, recidiviști, deținuți considerați lideri informali la nivelul secțiilor de deținere);

- ulterior centralizării datelor primite de la cele 33 persoane private de libertate, au fost derulate cu cei 14 subiecți „experți” două focus-grup-uri, care au inclus discuții referitoare la cuvintele semnalate și identificarea unor sinonime potrivite atât pentru scopul cercetării, cât și pentru nivelul mediu de educație al populației carcerale.

În urma acestor demersuri, scala a suferit unele modificări în ceea ce privește cuvintele considerate prea dificile, fiind introdus în paranteză un sinonim (ex. „*V-au afectat restricțiile (interdicțiile) impuse de mediul penitenciar?*”). Instrumentul a fost format din 40 itemi, măsurați pe scale Likert în 4 trepte (1-foarte rar, 4-foarte des), care vizau emoțiile și gândurile resimțite în ultima lună. Scorurile mari reprezintă un nivel crescut de resimțire a stresului.

Drept urmare, în cadrul primului studiu desfășurat (N=312) a fost investigată structura factorială a Scalei de stres indus de mediul penitenciar prin intermediul analizei factoriale exploratorii, rezultatele indicând că instrumentul evaluează patru dimensiuni: *Viitor-liberare, Mediu interpersonal, Îngrijorare, Simptome ale distresului* (Versiunea 1, 29 itemi). Studiul 2 (N=607) a vizat verificarea și confirmarea structurii factoriale a instrumentului, aceasta fiind testată prin intermediul ecuațiilor structurale. Rezultatele obținute confirmă existența celor patru factori, Versiunea 2 fiind formată din 24 itemi. Valorile indicelui Alpha Cronbach (cuprinse între .689 și .832) și a mediilor corelațiilor interitem (cuprinse între .298 și .404) indică o fidelitate corespunzătoare a instrumentului în varianta sa preliminară (de validare și calibrare).

Rezultatele cercetării actuale au condus la o rafinare a Scalei de stres indus de mediul penitenciar, aceasta urmând a fi optimizată în cadrul unor cercetări ulterioare. Totodată, următoarele etape în dezvoltarea instrumentului implică evaluarea validității de construct convergente și a validității incrementale, pentru a se stabili gradul în care scala își dovedește utilitatea practică pentru specialiștii care activează în mediul carceral.

Adaptarea comportamentală a deținuților la mediul penitenciar: o abordare integrativă a factorilor determinanți

Cel de-al treilea studiu empiric, a vizat identificarea celor mai importanți predictori care pot explica comportamentul adaptativ/dezadaptativ la mediul penitenciar, fiind abordate deopotrivă vulnerabilități individuale, caracteristici specifice privării de libertate, expunerea la comportamente de tip bullying, precum și nivelul de stres perceput. Totodată, a fost investigat rolul moderator al rezilienței asupra efectului indirect al tulburărilor de personalitate asupra comportamentului dezadaptativ manifestat în mediul carceral, prin intermediul stresului.

În acest sens, menționăm că literatura de specialitate diferențiază între adaptarea emoțională și cea comportamentală în penitenciar, adaptarea emoțională fiind operaționalizată prin starea de bine iar cea comportamentală prin încălcarea normelor legale (van der Laan & Eichelsheim, 2013) și obținerea de credite (ANP, Decizia nr. 443/2016). Având în vedere repercusiunile administrative ori legale ce succed declararea unor gânduri suicidare sau a unor abateri disciplinare ce nu au fost încă identificate/raportate (Legea nr. 254/2013), am considerat necesară măsurarea adaptării în termeni obiectivi, cuantificabili, prin intermediul creditelor obținute și al abaterilor disciplinare săvârșite.

Pentru explicarea factorii de risc care determină adaptarea sau inadaptarea la mediul carceral, cercetările actuale integrează *Modelul Privării de libertate* (care vizează stimuli externi, specifici instituției penitenciare, ce restricționează comportamentul) și *Modelul Importării* (ce pune accentul pe aspectele individuale atât din perspectiva personalității, cât și din perspectiva comportamentelor riscante din istoric). Astfel, printre factorii care favorizează comportamentul dezadaptativ sunt integrați nivelul de securitate, vârsta, nivelul educației, disponibilitatea programelor și a muncii, starea psihologică (diagnostic psihiatric), istoricul de consum de alcool și droguri, antecedentele în tentative de suicid și automutilare, etc. (Cao *et al.*, 1997; Dâmboeanu & Nieuwbeerta, 2016; Dye, 2010; Steiner & Wooldredge, 2008; van der Laan & Eichelsheim, 2013), însă semnificația și importanța acestor factori diferă de la cultură la cultură. În completarea acestei abordări, au fost adăugate strategiile de coping în *Teoria generală a solicitărilor în mediul penitenciar* (Blevins *et al.*, 2010), autorii accentuând dependența reacțiilor comportamentale de utilizare a strategiilor de coping adaptative sau dezadaptative. Un al treilea factor decisiv în comportamentul dezadaptativ îl constituie bullyingul, ca parte a climatului carceral, efectele acestuia incluzând creșterea riscului de suicid, al automutilării, creșterea nivelului de stres și de utilizare de substanțe

(alcool și droguri), al frecvenței cererilor de transfer între penitenciare sau mutări din cameră (Ireland, 2012). În ceea ce privește resursele personale, studiile pun accent, în special, pe reziliență, iar ca urmare a analizei metodologiei în domeniu (Windle *et al.*, 2011), pentru cercetarea de față a fost ales un model conceptual al rezilienței care cuprinde preponderent trăsături individuale, fără legătură directă cu existența suportului social, reziliența fiind operaționalizată prin factorii tenacitate, toleranță față de efectele stresului, acceptare pozitivă a schimbării, control asupra propriei vieți și influențe spirituale (Connor & Davidson, 2003).

Astfel, au fost formulate următoarele ipoteze ale cercetării:

1. Tulburările de personalitate prezic comportamentul adaptativ/dezadaptativ manifestat în mediul penitenciar.

2. Factorii de risc individuali *consum de alcool și droguri, tentative de suicid și automutilare, natura faptei și natura faptei anterioare, relația cu familia, nivelul de educație și vârsta* prezic comportamentul adaptativ/dezadaptativ manifestat în mediul penitenciar.

3. Caracteristicile privării de libertate, *condamnarea și fracția de pedeapsă executată*, și expunerea la comportamente de tip bullying prezic comportamentul adaptativ/dezadaptativ manifestat în mediul penitenciar.

4. Stresul prezice comportamentul adaptativ/dezadaptativ manifestat în mediul penitenciar.

5. Stresul are rol mediator în relația dintre tulburările de personalitate și comportamentul dezadaptativ manifestat în mediul penitenciar.

6. Efectul indirect al tulburărilor de personalitate asupra comportamentului dezadaptativ manifestat în mediul penitenciar, prin intermediul stresului, este moderat de reziliență.

7. Strategiile de coping prezic nivelul rezilienței.

Inițial, în studiu au fost incluse 688 de persoane private de libertate, însă 70 au fost eliminate din cauza completării neadecvate a chestionarelor. Astfel, analizele care au vizat drept criteriu numărul de credite acumulate au fost derulate pe un lot de subiecți format din 617 persoane (ulterior eliminării unui subiect care avea un scor extrem la variabila durata condamnării, condamnat la detențiune pe viață) încarcerate în penitenciarele Iași (N = 50), Galați (N = 163), Oradea (N = 150), Timișoara (N = 161) și Baia Mare (N = 93), selecționate din toate cele patru regimuri de executare a pedepselor privative de libertate (N regim închis = 274, N regim maximă siguranță = 37, N regim deschis = 133, N regim semideschis = 171,

date lipsă – 2 subiecți), având vârsta cuprinsă între 21 și 74 ani ($M= 36.28$, $SD= 10.04$), cu un nivel de educație ce se încadrează între 0 clase absolvite și 22 ($M= 9.53$, $SD= 3.62$).

Analizele referitoare la săvârșirea abaterilor disciplinare au fost derulate pe un lot de subiecți format din 294 deținuți încarcerați în penitenciarele Iași ($N = 27$), Galați ($N = 112$), Oradea ($N = 67$), Timișoara ($N = 47$) și Baia Mare ($N = 41$), selecționați din toate cele patru regimuri de executare a pedepselor privative de libertate (N regim închis = 149, N regim maximă siguranță = 29, N regim deschis= 48, N regim semideschis= 67, date lipsă – 1 subiect), având vârsta cuprinsă între 21 și 66 ani ($M= 34.76$, $SD= 9.55$), cu un nivel de educație ce se încadrează între 0 clase absolvite și 20 ($M= 8.81$, $SD= 3.43$). Aceștia au săvârșit minimum un tip de abatere disciplinară, după cum urmează: abateri generale 1 an – 129 subiecți, abateri generale 2 ani - 147 subiecți, abateri ce implică violență – 56 subiecți (date lipsă – 1 subiect), abateri privind contrabanda – 62 subiecți (date lipsă – 1 subiect), comportamentele deviante – 83 subiecți (date lipsă – 1 subiect).

Principalele rezultate ale studiului se referă la a) predictorii implicării active în activități la nivelul locului de deținere; b) predictorii comportamentelor disfuncționale în mediul penitenciar; c) rolul mediator al stresului în relația dintre tulburările de personalitate și manifestarea comportamentelor disfuncționale; d) rolul moderator al rezilienței; e) coping și reziliență în mediul penitenciar. Având în vedere importanța practică a rezultatelor, rolul predictiv al conceptelor analizate în relație cu diferitele tipuri de abateri disciplinare abordate va fi discutat din perspectiva celor mai relevante rezultate obținute.

Conform rezultatelor obținute, implicarea activă în activitățile desfășurate în mediul penitenciar este prezisă în mod pozitiv de menținerea relației cu aparținătorii prin intermediul apelurilor telefonice, vârsta persoanei private de libertate, fracția de pedeapsă executată și negativ de prezența stărilor de tristețe (Depresiv), consumul de alcool lunar în libertate, precum și de durata condamnării.

Complementar, cel mai important aport explicativ al tulburărilor de personalitate (borderline și dependent) se evidențiază în cazul manifestării unor comportamente deviante, în timp ce, dintre elementele identificate în urma anamnezei, existența unor comportamente autolitice în istoric, natura faptei și nivelul de educație au prezis în cea mai mare proporție abaterile disciplinare care implică violență, săvârșite în ultimii 2 ani. Totodată, consumul de droguri, prezența comportamentelor autolitice în istoric, natura faptei anterioare, contactul

menținut cu rețeaua de suport social prin intermediul apelurilor telefonice și nivelul de educație reprezintă cei mai importanți predictorii ai manifestărilor dezadaptative generale din ultimul an de încarcerare. Rezultatele obținute în cadrul analizelor derulate asupra abaterilor disciplinare săvârșite în ultimul an se mențin și în cazul sancțiunilor aplicate în ultimii doi ani în cazul acestor factori, însă, sancțiunile disciplinare din ultimii 2 ani sunt explicate în cea mai mare proporție de modelul care include caracteristicile privării de libertate – fracția de pedeapsă executată și expunerea la comportamente de tip bullying. Fracția de pedeapsă deja executată explică în cea mai mare proporție și existența unor abateri disciplinare privind contrabanda, experiența avută în mediul penitenciar având rol predictiv asupra implicării în introducere, deținere și comercializare de obiecte și substanțe interzise.

În ceea ce privește nivelul de stres perceput, acesta are valoare predictivă asupra variabilelor măsurate, însă într-o proporție redusă, iar în ceea ce privește însă rolul mediator al conceptului vizat, există un efect de mediere totală al acestuia între tulburarea de personalitate borderline și comportamentele dezadaptative operaționalizate prin prisma abaterilor disciplinare generale și a celor care vizează contrabanda, săvârșite în ultimii 2 ani. Totodată, a fost identificat un efect de mediere parțială, între tulburarea de personalitate antisocială și abaterile disciplinare generale, săvârșite în ultimul an, respectiv ultimii 2 ani. În cazul relațiilor existente între tulburarea de personalitate antisocială și abaterile disciplinare care includ agresivitate, respectiv, tulburarea de personalitate borderline și abaterile disciplinare care vizează comportamentele deviante, nu există un efect de mediere semnificativ statistic, varianța șanselor subiecților de a aparține uneia dintre categorii fiind explicată în mod direct de scorul obținut la tulburările de personalitate indicate.

În cadrul studiului au fost analizate și patru efecte indirecte ale tulburărilor de personalitate (antisocială, respectiv borderline) asupra comportamentului dezadaptativ manifestat în mediul penitenciar, prin intermediul stresului, rolul moderator al rezilienței fiind unul semnificativ statistic și pozitiv.

De asemenea, analizele derulate asupra relației dintre strategiile de coping și reziliență, au relevat influențe pozitive ale strategiilor de tip coping centrat pe emoție și coping centrat pe problemă asupra rezilienței și influențe negative ale strategiilor de tip evitare.

Concluzionând, rezultatele obținute sunt preponderent în concordanță cu *Teoria generală a solicitărilor în mediul penitenciar* (Blevins *et al.*, 2010), însă rolul moderator al rezilienței, semnificativ statistic și pozitiv, necesită clarificări ulterioare în cadrul unor studii care să aprofundeze aceste asocieri și posibilele covariabile care influențează sensul relației dintre vulnerabilitățile individuale, reziliența de care dă dovadă subiectul și nivelul stresului perceput.

Limite generale

Principalele limite ale studiilor prezentate în teza de doctorat sunt intercorelate cu specificul mediului carceral, atât din perspectiva subiecților, cât și a particularităților administrației, fiind dificilă selecționarea unui lot de subiecți reprezentativ conform principiilor procedurilor de eșantionare.

Suplimentar, dezirabilitatea socială reprezintă întotdeauna un risc în contextul în care activitățile de cercetare sunt percepute drept parte a demersurilor de reintegrare socială, activități care ar putea avea un impact ulterior asupra analizei în comisia pentru stabilirea, schimbarea și individualizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate ori în comisia pentru liberare condiționată.

Referințe bibliografice - selecție

Administrația Națională a Penitenciarelor (2016). *Raport de activitate*.

Administrația Națională a Penitenciarelor (2022). *Raport de activitate*.

Blevins, K. R., Johnson Listwan, S., Cullen, F. T., & Lero Jonson, C. (2010). A general strain theory of prison violence and misconduct: An integrated model of inmate behavior. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 26(2), 148-166. <https://doi.org/10.1177/104398620935936>

Cao, L., Zhao, J., & Van Dine, S. (1997). Prison disciplinary tickets: A test of the deprivation and importation models. *Journal of Criminal Justice*, 25(2), 103-113. [https://doi.org/10.1016/S0047-2352\(96\)00054-2](https://doi.org/10.1016/S0047-2352(96)00054-2)

Connor, K. M., & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*, 18(2), 76-82. <https://doi.org/10.1002/da.10113>

Cooke, D., Michie, C., De Brito, S. A., Hodgins, S., & Sparkes, L. (2011). Measuring life-long patterns of instrumental aggression: a methodological note. *Psychology, Crime & Law*, 17(4), 319-329. <https://doi.org/10.1080/10683160903203953>

Dâmboeanu, C., & Nieuwbeerta, P. (2016). Importation and deprivation correlates of misconduct among Romanian inmates. *European Journal of Criminology*, 13(3), 332-351. <https://doi.org/10.1177/1477370815617191>

Decizia nr. 443/2016 privind aprobarea Procedurii de lucru pentru acordarea recompenselor pe baza Sistemului de creditare a participării la activități și programe educative, de asistență psihologică și asistență socială, activități lucrative, precum și la prevenirea situațiilor de risc

Dye, M. H. (2010). Deprivation, importation, and prison suicide: Combined effects of institutional conditions and inmate composition. *Journal of Criminal Justice*, 38(4), 796-806. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2010.05.007>

Elger, B. S. (2009). Prison life: Television, sports, work, stress and insomnia in a remand prison. *International Journal of Law and Psychiatry*, 32(2), 74-83. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2009.01.001>

Ireland, J. (2012). Understanding bullying among younger prisoners: recent research and introducing the Multifactor Model of Bullying in Secure Settings. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 24(1), 63-68. <https://doi.org/10.1515/ijamh.2012.009>

Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal

Ramsbotham, D. (1999). The Healthy Prison: A Question of Relationships Relational Justice Bulletin. July (3): 1-2.

Steiner, B., & Wooldredge, J. (2008). Inmate versus environmental effects on prison rule violations. *Criminal Justice and Behavior*, 35(4), 438-456. <https://doi.org/10.1177/0093854807312787>

Tolan, P., & Guerra, N. (1994). What works in reducing adolescent violence. *Boulder, CO: The Center for the Study and Prevention of Violence.*

van der Laan, A., & Eichelsheim, V. (2013). Juvenile adaptation to imprisonment: Feelings of safety, autonomy and well-being, and behaviour in prison. *European Journal of Criminology*, 10(4), 424-443. <https://doi.org/10.1177/1477370812473530>

Windle, G., Bennett, K. M., & Noyes, J. (2011). A methodological review of resilience measurement scales. *Health and Quality of Life Outcomes*, 9(1), 1. <https://doi.org/10.1186/1477-7525-9-8>

